

Fru Edvardsons inlägg är, säkerligen omedvetet, i än högre grad än dr Gyllenstens artikel en bekännelse till folkhat eller rashat eller kollektivhat — den för rent av tanken på den propagandanazismen riktade mot judar, fransmän och andra grupper. Man vill inte gå med på tanken att tyskarna i huvudsak är som andra folk, även om — som jag betonat — den del av folket som på grund av erfarenhet, agitation och miljö är beredd att begå onda handlingar under ett visst skede kan tänkas ha varit större än på andra håll. Man ser tyskarna som helhet som onda eller antar i varje fall att det stora flertalet är onda. Detta sätt att tänka söker jag bekämpa, inte i första rummet därför att det förärrar sammanlevnaden människor emellan — den konsekvensen är uppenbar — utan därför att jag tror att man tänker fel, upphetsad av personliga minnen eller vetenskapen om de fruktansvärda ting som hände under nazismen. Vore tyskarna så onda som de framställs exempelvis av fru Edvardson, borde vi komma överens om att söka utrota dem, liksom Hitler ville utrota judarna. Ryggar inte fru Edvardson och de många som tänker som hon för denna från deras utgångspunkt ofrånkomliga slutsats?

Jag skall så litet som möjligt diskutera beskyllningarna för bristande logik i mina resonemang. Att först tala om vad dr Gyllensten skrivit, sedan vad jag skrivit, sedan vad fru Edvardson skrivit och slutligen söka visa upp att jag har rätt — det blir alltför tjatigt och långrandigt. Jag skall söka stanna vid det nödvändiga.

Det är typiskt för fru Edvardsons inlägg — liksom för all kollektiv hatpropaganda — att det

onda som tyskarna gjorde under nazismen anses vara alla tyskars gärningar, medan det goda som medlemmar av de ockuperade folken gjorde anses vara alla dessa folks förtjänst. Sådant påminner inte bara om nazismen, utan om rashatet i USA:s sydstater eller i Sydafrika. Hur kan ni försvara negrerna som stjäla, är lata, begär våldtäkt — så är det stående argumentet mot varje försök att tala om individerna i stället för om rasen, folket eller gruppen. Tyskarna, det blir ett folk som sparkar fotboll med småbarn, andra folk låter hellre slita av sig naglarna än att förråda en jude. Det är skalkande att en säkerligen klok och human människa skall drivas att tänka så, att känna så.

Utän tvivel var "motståndsrörelsen" — jag begagnar ordet för att sammanfatta all opposition — starkare i de ockuperade länderna än i Tyskland. Men låt oss komma ihåg att det fanns motståndsrörelse även i Tyskland och att massan inom de ockuperade folken arbetade lugnt och disciplinerat under det tyska trycket. Låt oss också komma ihåg att diktaturen i Tyskland var varaktigare och hårdare än i sådana erövrade länder som Norge och Danmark, att den i Tyskland fann stöd hos en nationell känsla, som

för miljoner dödade samvetet, att förtrycket och propagandan i förening i Tyskland hann fördärva otaliga människor.

Det viktigaste jag har att säga, att upprepa, anknyter till fru Edvardsons påpekande att jag och många andra var motståndare till nazismen — alltså borde jag fördöma dem som böjde sig. Det enklaste svaret är att erinra om att de flesta tyskar var mot nazismen före tyranniets upprättande — trots att de då inte visste hur ohygglig Hitlerregimen skulle bli. De böjde sig sedan, i illusioner och skräck om vartannat. Varför skulle inte samma läge kunna föreligga i andra länder? Till stor del samma läge förelåg i själva verket i de ockuperade länderna — trots allt böjde sig de flesta.

Men jag vill inte stanna vid detta svar. Nog måste väl fru Edvardson och andra förstå den avgörande skillnaden mellan att motsätta sig införandet av ett tyranni och att bekämpa det då det väl är infört. I ena fallet är risken osäker och gäller framtiden, i andra fall är den säker och gäller nuet. Och vidare: vad menas, vad tänker man på då man fordrar att tyskarna i allmänhet eller flertalet tyskar borde ha satt sig till motvärm inför grymheterna, att de skulle ha

varit ansvariga för grymheterna, rent av ha godtagit dem därför att de inte stred mot dem?

Efter samtal med många tyskar är jag övertygad om att de flesta inte kände till, eller endast vagt och osäkert kände till, vad som hände. De rykten som spreds om sanningen förklarades vara lögn i pressen och radion. Någon möjlighet att undersöka hur det förhöll sig fanns inte. Resenärerna från utlandet, ja, hela opinionen i utlandet, hade större möjlighet att få vetskap; de kunde tala med olika människor i Tyskland eller få riktiga uppgifter av de tyska flyktingarna. Säkerligen var många tyskar mer eller mindre medvetet angelägna om att inte få veta för mycket; det var behagligt att ingenting veta då man ingenting kunde göra. I andra länder var samma sorts förträngning, samma metod att sticka fingrarna i öronen för att slippa höra, vanlig före kriget och även — vad de neutrala angår — så länge Hitler segrade under kriget. Många i vårt land och på andra håll var i stort sett belåtna med vad som hände: tidningsmän, professorer, biskopar talade om hur utmärkt regimen var, även om jedeförföljelserna var "beklagliga".

Vad skulle då de tyskar som bevitnade en grymhet ha gjort?

Skulle de slå ned SA-mannen, demonstera utanför koncentrationslägren? Att göra så betydde död eller slaveri. Folk vågade inte handla, även när de var förbittrade. Den hållningen tycks ha varit vanlig även bland utlänningar. Jag känner många svenskar som bevitnade övergrepp och gemensheter, jag känner ingen som inskred mot dem. Jag kritiserar dem inte därför; jag tror att mycket få har denna förening av mod och våldsamt indignation.

Men deltagandet i det onda? Vid mitt första besök i Kiel efter Hitlers maktövertagande talade mina kolleger om för mig att de enhälligt valt en ny nazistisk rektor. Jag uttryckte min förvåning; flertalet av dem avskedade nazismen. "Hur skulle ni ha gjort?" blev svaret. "Skulle ni ha röstat nej i insikt om att ni sedan hade blivit misshandlad i en källare och avskedad från er professur och att er familj skulle ha blivit kastad på gatan — utan att ni uppnått någonting?"

Och slutligen: när väl fegheten en gång segrat, när man en gång handlat mot sin övertygelse blir det lättare att fortsätta i brottslighet och förljugenhet. Samvetet är dåligt, värdelöst, låt oss kasta bort det — eller bevara ett gott samvete genom att sluka lögnerna, anamma illusionerna! Att

hindra allt detta otäcka är vår plikt, men vi har ingen rätt att fördöma dem som knäckts av grymheten och skräcken.

HERBERT TINGSTEN